

JON GROŠELJ

Sprejeti tujca

Nekaj misli o družbenem nauku Cerkve in migrantskem vprašanju

Po poročanju Visokega komisariata Združenih narodov za begunce je bilo lani na svetu zaradi vojn, nasilja, preganjanja, revščine¹, degradacije okolja in drugih razlogov kar 65,6 milijona ljudi prisilno razseljenih², 300 000 več kot leto poprej (UNHCR 2017, 1–2). Med prisilno razseljenimi je bilo 22,5 milijona beguncev³, od tega jih je kar 55% prišlo iz treh držav; Sirije, Afganistana in Južnega Sudana. Samo iz slednjega denimo za kar 64% več kot leto poprej. Med številnimi zanimivimi in predvsem zaskrbljujočimi številkami, pa v poročilu ni mogoče zaslediti, da lahko traja več let, preden prisilno razseljena oseba uspe dospeti v ciljno državo in si v njej urediti (vsaj) azilni status (Hagen-Zanker in Mallett 2016, 20); ali da je danes po svetu najmanj 700 milijonov ljudi, ki bi radi migrirali v drugo državo, od tega vsak tretji prebivalec držav podsaharske Afrike (Esipova, Ray in Pugliese 2017). To predstavlja ogromno (potencialno) breme, v določeni meri pa tudi priložnost za razvitejše države sveta⁴, kamor bi se rado zateklo največ migrantov⁵ in beguncev.

DRUŽBENI NAUK CERKVE O MIGRANTSKEM VPRAŠANJU

Orisana migrantska/begunska problematika, v kateri pridejo do izraza vse napetosti današnjega sveta kot 'globalne vasi', predstavlja izziv tudi za krščanstvo, ki naj bi bilo v nekem smislu 'vest sveta'. V osrčju slednjega je namreč nauk o Bogu, ki se učloveči in iz darovanjske ljubezni 'migrira' v človeško stvarnost (Phan 2016, 860), ter o človeku kot *imago Dei* – Božji podobi in njegovem brezmejnem dostojanstvu, ki kot tako ne pozna geografskih meja in ni vezano

na neke zgodovinsko-kulturne, politično-ekonomske ali religijsko-etnične določene ter je v krščanski luči glavni kriterij pri odgovarjanju na problem migracij (DiMarzio 2008, 3). Človeško dostojanstvo je vodilo tudi za sekularne mednarodne dokumente, na čelu s Splošno deklaracijo človekovih pravic (1948) ali bolj specifično Konvencijo ZN o statusu beguncev (1951). Izhajajoč iz orisane globalne migrantske situacije, pa se nam kaže očitna napetost med dvema poloma: dostojanstvom človeške osebe, ki je *ipso facto* univerzalno, ter politično-ekonomsko in kulturno-zgodovinsko (partikularno)

stvarnostjo posameznih držav in političnih skupnosti.

Družbeni nauk Cerkve (DNC) je danes eden od pomembnih družbenoetičnih glasov, ki postavlja v ospredje univerzalno dostojanstvo človeške osebe in zagovarja, da mora biti delovanje vseh (globalnih) družbenih sfer in podsistemov podrejeno temu kriteriju. Pri vprašanju migracij velja pripomniti, da DNC ne vzpostavlja strogega razlikovanja med ekonomskimi migranti in begunci. Če že, skuša osnovati moralno definicijo begunca, ki je širša od ozko mednarodnopravne in po kateri ima vsakdo pravico bivati v takšnem okolju, v katerem je zmožen družbenoekonomsko participirati ter preskrbeti sebe in svojo družino (Llanos 2010, 256), prav tako pa ima vsakdo tudi pravico vrniti se v svojo lastno državo.

Pomemben premik Cerkvenega učiteljstva v obravnavi migrantskega vprašanja se zgodil predvsem v času Drugega vatikanskega koncila⁶ (1962–1965), ko se je spričo vse večje povezanosti sveta in ekonomskega razkoraka med deli sveta, začelo v ospredje postavljati globalno družbenoekonomsko stvarnost ter univerzalno skupno dobro, s tem pa tudi potrebo po vzpostavitvi pravičnega in solidarnega družbenega sistema, ki bi zajemal ves svet (Christiansen 1984, 665). Janez XXIII. je vprašanje migracij umestil v globalni kontekst ter v okrožnici *Pacem in Terris* (1963) zavoljo preživetja in spričo vse večje svetovne povezanosti zagovarjal pravico do emigracije ter bivanja v drugi državi, saj smo vsi del univerzalne človeške družine (Juhant in Valenčič 1994; Padilla in Phan 2014, 84).

Pastoralna konstitucija *Gaudium et Spes* (1965), eden od temeljnih koncilskih dokumentov, pa je izrazito opozorila na "znamenja časov" ter vzpostavitev takšnih socialnih okoliščin, ki čim bolj podpirajo človeški razvoj, ščitijo človekove pravice ter vzpostavljajo univerzalno skupno dobro. V pokoncilskem obdobju je migrantsko vprašanje sčasoma postalo ena od glavnih tem v DNC, pod pontifikatom Pavla VI. pa je bila ustanovljena

Papeška komisija za pastoralo migrantov in turistov, kasneje preimenovana v Papeški svet za pastoralo migrantov in potujočih, ki je postal eden od pomembnih glasov pravic omenjenih skupin ljudi.

V kasnejšem obdobju je Janez Pavel II. v okrožnici *Laborem Exercens* (1981) poudaril, da ima vsakdo pravico migrirati v iskanju boljšega življenja, prav tako kot pravico varnega povratka v domovino, v *Sollicitudo Rei Socialis* (1987) pa izpostavil, da so migracije posledica okrnjene pravice do ekonomske pobude in udejanjanja posameznikove svobode in kreativnost v državi izvora (Juhant in Valenčič 1994; Yuengert 2004, 46–48).

Kompleksnosti migrantske in begunske problematike se je v novejšem času zavedal tudi Benedikt XVI., ki je okrožnici *Caritas in veritate* (2009) apeliral na potrebnost mednarodnega sodelovanja in obstoja zakonodaje ter globalnih mehanizmov pri reševanju migrantske in begunske krize, saj ta zaradi svoje kompleksnosti presega zmožnosti posameznih držav (Benedikt XVI. 2009, 72). Pravzaprav je v omenjeni okrožnici izpostavil potrebo po (nekakšni) svetovni oblasti, ki bi urejala skupne zadeve (77).

Podobno je danes glasen zagovornik migrantov in beguncev papež Frančišek. V okrožnici *Laudato Sí* tako – podobno kot njegov predhodnik – poziva k vzpostavitvi globalnih mehanizmov za odgovarjanje na družbeno-okoljske izzive, še posebno spričo tragičnega porasta "migrantov, ki so na begu zaradi revščine, povzročene zaradi propadanja okolja, vendar jim mednarodne konvencije ne priznavajo begunskega statusa in brez vsakršne zakonske zaščite sami prenašajo težo življenja." (Frančišek 2015, 8)

Glede na do sedaj povedano, bi za sodobni pogled DNC na problem migracij lahko izpostavili nekaj vodilnih načel, ki izhajajo tako iz pred-koncilskega konteksta nacionalnih držav kot kasnejšega učiteljstva, ki se bolj posveča globalnim družbenoekonomskim problemom: 1) načelo univerzalnega človeškega dostojanstva, 2) načelo pravice do plačila,

ki omogoča družini preživetje in varčevanje, 3) načelo prednosti družine pred državo in 4) načelo pravice do svobodne ekonomske pobude (Yuengert 2004, 46).

Vsa ta načela DNC pa papež Frančišek v svojem nagovoru⁷, ki ga je pripravil za 104. svetovni dan migrantov in beguncev (2018), strnjeno zaobjel v štirih ključnih besedah: 1) sprejeti, 2) zaščititi, 3) zavzeti se⁸ in 3) integrirati (Frančišek 2017):

Sprejeti pomeni resno vzeti osrednji kriterij človeškega dostojanstva, kateremu so podrejeni vsi ostali⁹, kar sta poprej poudarjala tudi Janez Pavel II. In Benedikt XVI. V praksi gre za zagotavljanje takšnih pogojev, da lahko migranti in begunci na ustrezen in zakonit način vstopijo v ciljno državo. To vključuje med drugim poenostavljanje postopkov za pridobitev humanitarne vize, ponovno združevanje družin ali pa vzpostavitev humanitarnih koridorjev za najbolj ranljive skupine ljudi na poti. DNC prav tako izpostavlja, da mora biti migrantom, beguncem in prosilcem za azil zagotovljena varnost ter dostop do življenjsko pomembnih dobrin.

Nadalje je pomembno zaščititi pravice in dostojanstvo migrantov, ne glede na njihov pravni status. To pomeni, da naj bi jim bile poleg temeljnih dobrin, kot sta hrana in osnovna zdravstvena oskrba, (sčasoma) zagotovljene tudi pravice do svobode gibanja, možnosti dela, dostopa do sredstev komunikacije in drugih dobrin. Ob tem Frančišek poleg izpostavlja skrb za najbolj ranljive skupine ljudi (otroke, bolne itd.) ter potrebno pomoč za tiste, ki se odločijo vrniti v svojo domovino.

Zavzeti se za migrante in begunce pomeni prispevati k uresničevanju njihovega človeškega dostojanstva in socialne narave, da lahko participirajo v novi politični skupnosti (Llanos 2010). Zaradi tega jim morajo biti prav tako zagotovljene temeljne družbenoekonomske pravice: socialno in poklicno vključevanje, jezikovno usposabljanje, zagotavljanje verske oskrbe in aktivnega državljanstva. Izrazito skrb DNC namenja družini kot prostoru

kulture življenja in vrednot, zaradi česar je – kot že omenjeno – pomembno združevanje migrantskih in begunskih družin.

Nenazadnje pa pomembno prišleke ustrezno *integrirati*, kar nikakor ne pomeni asimilirati, temveč izkazati odprtost za drugega v stiski, ki se je zatekel v mojo državo ali skupnost. Čeravno to ni enostavno, pa lahko tvori 'kulturo srečanja', kjer je drugačnost prišlekov predvsem obogatitev in ne grožnja, zavedajoč se tudi tega, da je integracija nujno dvosmerni proces. Da bi uspela, morajo tudi imigranti izkazati aktivno pripravljenost za sodelovanje pri delovanju za dobrobit države/skupnosti, v kateri so se znašli.

Sprejemanje oziroma integriranje migrantov, omogočanje zadostne stopnje integracije, pa ne pomeni le dajanja, temveč dolgoročno (lahko) predvsem družbeno-ekonomsko pridobivanje. Različne študije so na primer pokazale, da so (nadzorovani) migrantski tokovi v obojestransko korist in da dolgoročno pripomorejo h gospodarski rasti v državi gostiteljici (McKinsey Global Institute 2016; Rowthorn 2015; West 2010). Po DNC ne gre toliko za vprašanje števila prispelih, temveč zmožnost integracije, ki pa mora biti v osnovi dvosmeren proces – pomembne morajo biti tako pravice kot dolžnosti. S tem v zvezi se pojavlja nadaljnji problem: v kolikšni meri gre tudi za obojestransko zavzetost; sprejemajočih držav, da aktivno zaščitijo človeško dostojanstvo migrantov/beguncev kot tudi pripravljenosti slednjih, da prispevajo k skupnemu dobremu države gostiteljice.

MOREBITNA TVEGANJA

Primeri iz različnih evropskih držav kažejo, da je ustrezna integracija zahteven in dolgotrajen proces, ki ne more docela odpraviti varnostnih groženj in drugih tveganj – torej ne popolnoma uspeti. Kar pa je nadalje povezano z dilemo, ki se pojavi z vsakim množičnim migrantskim/begunskim valom; namreč, koliko novih ljudi so ciljne države

še zmožne sprejeti in kolikšna je varnostna grožnja.

Varnostni vidik migracij se je za izrazito pomembnega izkazal ob zadnjih terorističnih napadih v Evropi in drugje po svetu, ki so postali nekakšno opozorilo, da je pri vprašanju migracij ustrezna mera realizma. Množično spuščanje migrantov in beguncev v državo lahko postane tempirana varnostna grožnja, posebej glede na opozorila številnih mednarodnih organizacij (npr. Nato, Euro-pol) o infiltraciji pripadnikov terorističnih organizacij, ali pa organiziranih tihotapskih mrežah, ki nadzorujejo migrante poti.

Predvsem na kratki in srednji rok lahko množične migracije predstavljajo nevzdržno breme za državo gostiteljico, saj lahko ob neustrezni integraciji imigrantov začnejo ogrožati kulturno-religijski, družbeno-ekonomski ali pa socialno-varnostni red v državi. Če ponovno omenimo slabo milijardo potencialnih migrantov, potem relativnost pravice do migriranja postane še nekoliko bolj jasna.

Omenjena pravica zato ni absolutna niti v luči DNC, saj mora upoštevati različne okoliščine (politične, ekonomske, varnostne) izvornih in predvsem ciljnih držav. Janez Pavel II. je med svojim pontifikatom ob svetovnih dnevih migrantov in beguncev opozoril, da brezpogojno udejanjanje pravice do migriranja lahko škodilo oziroma ogrozilo skupno dobro države gostiteljice (Janez Pavel II. 2001). Nelegalne migracije bi morale biti po njegovo preprečene, kar pa implicira pravico posamezne države do udejanjanja mejnega režima (1995). Nadalje je prav tako izrazil zaskrbljenost, da bi prihod velikega števila migrantov iz druge kulture ogrozil kulturno istovetnost države gostiteljice (1998).

Po drugi strani pa je Janez Pavel II. Izpostavil tudi, da je zavoljo univerzalnega skupnega dobrega, ki zajema celotno človeštvo, treba preseči vsakršni samozadostni nacionalistični egoizem (2001) ter upoštevati stisko in bedo tistih, ki iščejo boljše življenje.¹⁰ Ustrezno ravnotežje med pravico do migriranja in skupnim dobrim posamezne države je po njegovo

treba presojati predvsem v luči univerzalnega skupnega dobrega, kar terja ustrezno koordinacijo med državami in mednarodnimi organizacijami.

Konkretna možnost za udejanjanje takšnega načela bi bila na primer ustanovitev mednarodnega sklada in finančnih subvencij za države, ki sprejmejo največji delež migrantov in beguncev. Večje migrantsko breme bi se prav tako lahko lajšalo s finančno pomočjo po načelu polovičnega deleža za lokalne skupnosti (Czerny 2017). Na otoku Lampedusa, denimo, že danes od vsake donacije za pomoč migrantom in beguncem polovico namenijo za potrebe lokalnega prebivalstva.

MEJE UNIVERZALNE PRAVICE GIBANJA

Če vemo, da je danes na svetu nekaj manj kot milijarda potencialnih migrantov, hitro postane jasno, da vsak med njimi ne bi mogel uresničiti svoje univerzalne pravice do emigracije v ekonomsko ali kako drugače uspešnejšo državo. To bi namreč pomenilo demografsko preplavljanje nekaj ciljnih držav, ob tem pa bi lahko to ekonomsko in varnostno destabiliziralo cela območja. Razvidno postane, da morajo obstajati neki kriteriji, kdo je do migracije upravičen oziroma kdo lahko poda veljavno zahtevo za mednarodnopravno zaščito. Konvencija ZN o statusu begunca (1951) denimo opredeljuje, da lahko oseba pridobi begunski status na osnovi preganjanja zaradi rase, religije, narodnosti, pripadnosti neki družbeni skupini ali političnega prepričanja.

DNC pa vsaj v teoriji ne ločuje strogo med ekonomskimi migranti in begunci. Pravzaprav ima z etičnega vidika DNC vsaka človeška oseba pravico migrirati in si zagotoviti dostojno preživetje ali uresničiti pravico do družbenoekonomske participacije v drugi politični skupnosti, če ji je bilo to onemogočeno v domači. Zaradi tega se pojavlja vprašanje, kako bi bilo načela DNC sploh možno uresničiti v praksi. Lahko bi rekli,

da DNC na podlagi bibličnih virov, teološke tradicije in Cerkvenega učiteljstva, postavlja nek ideal uresničevanja dostojanstva človeške osebe na globalni ravni. Za razliko od mednarodnopравnih zamejitev, ki so realistične, pa je DNC predvsem idealističen. Vendar, kot je nakazano v članku, ne naiven. Daje nam nalogo politične konkretizacije univerzalnega skupnega dobrega, torej vzpostavitev takšnih razmer po svetu, ki bi vsakomur omogočile, da bi se vsak lahko v največji možni meri uresničil v svoji domovini.

LITERATURA

- Barbieri, William Jr. 2001. Beyond the Nations: The Expansion of the Common Good in Catholic Social Thought. *The Review of Politics* 63 (4): 723–754.
- Christiansen, Drew. 1984. On Relative Equality: Catholic Egalitarianism after Vatican II. *Theological Studies* 45: 651–675.
- Czerny, Michael. 2017. "Moving beyond emergencies – Creating development solutions to the mutual benefit of host and origin communities and displaced persons." V: *Tenth Global Forum on Migration and Development: Towards a Global Social Contract on Migration and Development*, 28.–30. junij 2017. <https://migrants-refugees.va/wp-content/uploads/2017/07/Holy-See-roundtable-2.1.pdf> (pridobljeno 2. septembra 2017).
- Esipova, Neli, Julie Ray, in Anita Pugliese. 2017. Number of Potential Migrants Worldwide Tops 700 Million. 8. junija. <http://www.gallup.com/poll/211883/number-potential-migrants-worldwide-tops-700-million.aspx> (pridobljeno 30. avgusta 2017).
- Hagen-Zanker, Jessica, in Richard Mallett. 2016. *Journeys to Europe: The role of policy in migrant decision-making*. London: ODI.
- Janez Pavel II. 1995. *Poslanica za svetovni dan migrantov in beguncev*. 10. avgusta 1994. http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/migration/documents/hf_jp-ii_mes_19940810_world-migration-day-1995.html (pridobljeno 2. septembra 2017).
- Janez Pavel II. 1998. *Poslanica za svetovni dan migrantov in beguncev*. 9. novembra 1997. http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/migration/documents/hf_jp-ii_mes_09111997_world-migration-day-1998.html (pridobljeno 2. septembra 2017).
- Janez Pavel II. 2001. *Poslanica za svetovni dan migrantov in beguncev*. 2. februarja. http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/migration/documents/hf_jp-ii_mes_20010213_world-migration-day-2001.html (pridobljeno 2. septembra 2017).
- Juhant, Janez, in Rafko Valenčič, ur. 1994. *Družbeni nauk Cerkve*. Celje: Mohorjeva družba.
- Llanos, Christopher. 2010. Refugees or Economic Migrants Catholic Thought on the Moral Roots of the Distinction. V: David Hollenbach ur., *Driven from Home: Protecting the Rights of Forced Migrants*, 249–269. Washington: Georgetown University Press.
- McKinsey Global Institute. 2016. *People on the Move: Global Migration's Impact and Opportunity*. 1. decembra. <http://www.mckinsey.com/global-themes/employment-and-growth/global-migrations-impact-and-opportunity> (pridobljeno 3. 9. 2017).
- Nicholas DiMarzio. 2008. *Brothers and Sisters in Christ: A Catholic Teaching on the Issue of Immigration*. Irving: Basilica Press.
- Papež Benedikt XVI. 2009. *Ljubezen v resnici = Caritas in veritate*. Ljubljana: Družina.
- Papež Frančišek. 2015. *Hvaljen moj Gospod=Laudato si: okrožnica o skrbi za skupni dom*. Ljubljana: Družina.
- Papež Frančišek. 2017. *Poslanica za 104. svetovni dan migrantov in beguncev* 2018. 15. avgusta. <http://www.katoliska-cerkev.si/poslanica-papeza-franciska-za-104-svetovni-dan-migrantov-in-beguncev-2018> (pridobljeno 28. avgusta 2017).
- Phan, Peter C. 2016. *Deus Migrator—God the Migrant: Migration of Theology and Theology of Migration*. *Theological Studies* 77(4): 845–868.
- Phan, Peter C., in Elaine Padilla. 2014. *Theology of Migration in the Abrahamic Religions*. New York: Palgrave Macmillan.
- Rowthorn, Robert. 2015. *The Costs and Benefits of Large-scale Immigration: Exploring the economic and demographic consequences for the UK*. London: Civitas.
- Visoki komisariat Združenih narodov za begunce (UNHCR). 2017. *Global Trends: Forced Displacement in 2016*. <http://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5943e8a34/global-trends-forced-displacement-2016.html> (pridobljeno 30. avgusta 2017).
- West, Darrell M. 2010. *Brain Gain: Rethinking U.S. Immigration Policy*. Washington: Brookings Institution Press.
- Yuengert, Andrew M. 2004. The Right to Migrate and the Universal Common Good. *Journal of Peace and Justice Studies* 1(1): 43–64.

1. Čeprav se število ljudi, ki živijo v skrajni revščini globalno zmanjšuje, pa je ta še vedno eden od pglavitnih globalnih izzivov.
2. Ta številka zajema prisilno razseljene. Vseh migrantov pa je bilo leta 2016 kar okoli 244 milijonov.
3. Begunec je mednarodnopravno zaščiten oseba, ki je bila iz svojega doma pregnana zaradi verskih, etničnih, političnih in drugih vzrokov. Največ beguncev je bilo v letu 2016 nastanjenih v Turčiji (okoli 2,7 milijona), Pakistanu (okoli 1,58 milijona), Libanonu (okoli 1,04 milijona) in Iranu (slab milijon) (UNHCR 2017, 15).
4. Med glavne cilje (potencialnih) migrantov in beguncev spadajo predvsem Združene države Amerike, države Evropske unije (izrazito Nemčija, Velika Britanija in Francija), Kanada, Avstralija in še nekatere druge (Esipova, Ray in Pugliese 2017).
5. V nadaljevanju teksta bo samostojno zapisan izraz "migranti" označeval tudi vse prisilno razseljene osebe, vključno z begunci.
6. Čeprav so že predkoncilskie okrožnice izražale skrb za celotno človeštvo in so naslavljale določene mednarodne vidike družbenoekonomskih problemov, pa se koncept univerzalnega skupnega dobrega v Cerkvenem učiteljstvu pojavi šele nekatere v šestdesetih letih prejšnjega stoletja; na primer v smislu odnosa med suverenimi državami in problemov celotnega človeštva. Janez XXIII. je tako še v predkoncilski okrožnici *Mater et Magistra* (1961) pisal o mednarodnih ekonomskih odnosih ter potrebi, da bogatejše države pomagajo revnejšim, ob spoštovanju njihove kulture.

Kasnejša okrožnica *Pacem in Terris* (1963) pa pogosto uporablja sintagmo "univerzalno skupno dobro", zlasti v kontekstu zaščite človekovih pravic, mednarodne solidarnosti in tudi globalne politične avtoritete (Juhant in Valenčič 1994; Barbieri 2001, 734–735).

7. Kot moto za svoj nagovor je Frančišek izbral pomenljiv odlomek iz 3. Mojzesove knjige: "Tujec, ki biva med vami, vam naj bo kakor domačin, kakor eden izmed vas! Ljubi ga kakor sebe, kajti tujci ste bili v egiptovski deželi; jaz sem Gospod, vaš Bog." (19,34)
8. Sam namesto glagola "pospeševati" (ang. *to promote*), ki se pojavlja v slovenskem prevodu poslanice, uporabljam

"zavzeti se", saj ocenjujem, da bolje zaobjame vsebino in kontekst povedanega. Ustrezen bi bil tudi "pomagati".

9. Ko se sredi Sredozemskega morja potaplja ladja polna migrantov, je bistvena hitra reševalna akcija in rešitev vseh ljudi na krovu, šele naknadno stopijo v ospredje tudi pravno-politična vprašanja, ki so v nadaljnjih postopkih sprejema in integracije vsekakor zelo pomembna.
10. Države kot so Libanon, kjer je skorajda vsak tretji prebivalec imigrant oziroma begunec, na svoj način pričajo o tem, da je – kljub tveganjem – realna zmožnost sprejemanja morda večja, kot nas o tem hočejo prepričati (populistične) politike hermetično zaprtih meja.